

דף ה

1. אלו גופי עבירה ועונשי עבירה אינם מפורשים בתורה ונלמדים בגזרה-שוה?
 חיוב כרת באכילת פיגול ונותר – אינו מפורש אלא נלמד בגזרה שוה (ואכליו עונו ישא כי את קדש ה' חלל, ונכרתה... – ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא. ובפיגול נאמר והנפש האכלת ממנו עונה תשא – מה להלן, בנותר, בכרת, אף כאן בכרת).
 איסור וחיוב בתו מאנוסתו נלמדים בגזרה-שוה (הנה – הנה לאיסור, מבת אשתו; זמה – זמה מאשה ואמה, לשריפה).
 הנסקלים אינם מפורשים בתורה ונלמדים בגזרה שוה (דמיהם בם) מאוב וידעוני.
 הדינים הנלמדים בגזרות שוות הללו, כמפורשים בתורה הם, ולכך נמנה איסור בתו כלאו מפורש בחשבון תרי"ג מצוות (עפ"י רמב"ם ספר המצוות שרש ב; ספר החינוך קצה).

2. א. כיצד מעשה הריקוח של שמן המשחה?
 ב. למה נועד שמן המשחה, ומתי היו משתמשים בו?
 ג. משיחת כהנים גדולים ומלכים – כיצד? אלו מלכים אינם טעונים משיחה?
 ד. האם ממנים למלך אח צעיר לפני אחיו הגדול?
 ה. מה היה סדר מלכותם של יהואחו צדקיהו יהויקים ויכניה?
 א. מעשה שמן המשחה; לוקח מר דרור חמש מאות שקל, קדה – חמש מאות, קנמן בשם – שוקל פעמיים מאתים וחמשים שקל (וקנמן בשם מחציתו חמשים ומאתים, ואינו שוקל חמש מאות פעם אחת – משום שכששוקל פעמים יש לו שתי הכרעות), וקנה בשם – מאתים וחמשים שקל. ושמן זית – הין (= י"ב לוג).
 כשהוא שוקל הסימנים, אינו שוקל עין בעין אלא עם הכרע. ואין להכרע מדה ידועה אלא הקב"ה לבדו יודע בהכרעות. ואינו שוקל בדבר השקול אלא שוקל כולם כנגד משקולת הברזל (עפ"י רש"י).
 א. הרמב"ם השמיט זאת, ומשמע מפשטות דבריו ששוקל במדויק ולא בהכרע (ע' מג"ח ערול"ג הו"ב).
 ב. ישנה דעה (בירושלמי שקלים ו,א. ע' מהר"א פולדא) שקנמן-בשם היה של מאתים וחמשים בלבד [ושנאמר בתורה 'מחציתו' היינו מחצית של מר דרור שהיה חמש מאות] וע"ע משך חכמה תשא לא, יא.
 לדברי רבי יהודה, שולק את השמן עם העיקרים [ומעשה נסים היה, שהרי אפילו לסוך העיקרים אינו סיפק, כל שכן לשלקן בהם]. ולדברי רבי יוסי שולק (בהוריות הגרסה: שורין את) העיקרים במים ומציף עליהם שמן והוא קולט הריח, ומקפח (= מקנה) את השמן הצף.
 הרמב"ם כתב: 'שרה העיקרים במים זכים ומתוקים עד שיצא כל כהם במים, ונתן על המים שמן זית הין, ובישל הכל על האש עד שאבדו המים ונשאר השמן והניחו בכלי לדורות'. וכנראה היתה לו גרסה אחרת (מנחת חינוך).

ב. שמן המשחה שעשה משה, בו נמשח המשכן וכליו ואהרן ובניו כל שבעת ימי המלוואים. בו נמשחו כהנים גדולים (ומשוח מלחמה) ומלכים. וכולו קיים לעתיד לבא (שמן משחת קדש יהיה זה לי לדרתיכם).

יאשיהו מלך יהודה גזו את צלוחית שמן המשחה. ומאז לא היה בו שימוש אלא היו מושחים בשמן אפרסמון טהור [כמו אצל יהואחז – מפני יהויקים שהיה גדול ממנו בשנתים].

ג. כהן גדול טעון משיחה בשמן המשחה של קדש, ואפילו כהן-גדול בן כהן-גדול (והכהן המשיח תחתיו מבניו).

וכן המלך נמשח בשמן המשחה (ועראב"ע ורמב"ן שמות ל,ג). ואין מושחים מלך בן מלך מפני שהמלכות ירושה לבניו (למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו). ואם היתה מחלוקת על המלוכה – מושחים, ואפילו הורישו המלך את המלוכה (הוא ובניו בקרב ישראל – בזמן ששלום בישראל). ולכן משחו את שלמה – מפני מחלוקת אדוניה. ויאוש – מפני עתליה. וכן יהואחז נמשח מפני יהויקים אחיו שהיה גדול ממנו.

דנו האחרונים [בשיטות הראשונים] האם כשיש מחלוקת על המלכות מעיקרא אין דין ירושה למלכות ולא נעשה מלך ממילא ולפיכך צריך משיחה, או שמא דין ירושה קיים אלא מושחים כדי לסלק המחלוקת ולהודיע לכל שהוא המלך (ע' חקרי לב או"ח יד יט; אבני נזר יו"ד שיב). מדוד ואילך לא נמשחו אלא מלכי בית דוד ולא מלכי ישראל (קום משחהו כי זה הוא – זה טעון משיחה ולא אחר). ומלכי ישראל שהיתה מחלוקת על מלוכתם נמשחו בשמן אפרסמון שאינו של קדש [כיהוא בן נמשי שנמשח מפני מחלוקת יורם בן אחאב]. את המלכים מושחים כמין נזר, ואת הכהנים כמין 'כי' יווני.

א. יש מפרשים בצורת 'איס' אנגלית. ורש"י בהוריות פרש כמין אות ה, מתחיל מבין ריסי עיניו ומושך אצבעו על הראש והולך עד שמגיע לעורף, וי"מ כאות ט' או ג' או נ' או כ' או כ' הפוכה (עתוס' מנחות עה ועוד).

לא ירבה בשמן ולא יתן במקומות אחרים (רמב"ם). ואין שיעור למשיחה זו אלא אף בכלשהו (להלן ו:).

ב. מושח את הכהן הגדול ביום ולא בלילה, ומצוה למשחו שבעה ימים (עפ"י יומא ה; רמב"ם). וכתב הרב אברבנאל (ס"פ תשא) שגם המלך אינו נמשח בלילה אלא ביום, ככהן גדול. ואילו המנחת-חינוך (קח,ז) כתב שנראה שהמלכים נמשחים גם בלילה.

גחלקו תנאים במשיחת כהן, האם היציקה היא העיקר ולפיכך יוצק תחילה על הראש ואח"כ מושח בין ריסי עיניו (ויצק משמן המשחה על ראש אהרן וימשח אתו לקדשו), או המשיחה עיקר ומושח ואח"כ יוצק (מה טעם ויצק משום וימשח אתו לקדשו).

פסק הרמב"ם כדעה ראשונה, יוצק ואח"כ מושח.

משיחת המלכים נעשית על המעיין, כמשיחת שלמה על מי הגיחון – לסימן טוב שתימשך מלכותם. [וסמנא – מלתא. וכן אתה מוצא בדוד ושלמה שנמשחו בקרן ונמשכה מלכותם, ואילו שאול ויהוא שנמשחו בכף לא נמשכה מלכותם].

ד. אין מעמידים מלך צעיר לפני אחיו הגדול, מלבד אם הגדול אינו ממלא מקום אבותיו [כיהואחז, שמלך לפני יהויקים אחיו הגדול ממנו שתי שנים].

יש לדייק מלשון הגמרא שביד המלך למסור מלכותו לאחד מבניו הגם שאינו בכור, אלא שאם לא מסר המלכות ומת, אין ממנים אלא הבכור (עפ"י חקרי לב כד; ערוך לנר).

ה. יהואחז בן יאשיה היה בכור למלכות [והוא זה המכונה בכתוב ובני יאשיהו הבכור יוחנן]. נתמנה בהיותו בן 23. ומלך 3 חדשים]. אחריו מלך יהויקים אחיו [בהיותו בן 25]. אחריו מלך בנו יכניה, ולבסוף מלך צדקיהו דודו, והוא היה השלישי בבני יאשיהו, אחר יהויקים ויהואחז, [ומכונה 'שלום' – שהיה שלם במעשיו. ד"א: ששלמה מלכות בית דוד בימיו. ושמו 'מתניה', ככתוב].

דפים ה – ו

- ח. מה דינו של העושה את הפעולות דלהלן?
- א. המפטם את השמן במתכונת שמן המשחה האמורה בתורה.
 - ב. המפטם את הקטורת.
 - ג. הסך משמן המשחה על בשר אדם, על בהמה או כלים או על המת, על כהנים גדולים ומלכים; מהו השיעור המנימלי לחיוב?
 - ד. המריח מן הקטורת שבמקדש ליהנות ממנו.
- א. המפטם את השמן במתכונת האמורה בתורה, כדי לסוך בו – עובר ב'לאו' ודינו בכרת. פיטמו כדי ללמוד בו או למוסרו לציבור – פטור (נלמד מקטורת במתכונתו – במתכונתה, ושם נאמר לא תעשו לכם).
- א. נראה שאם עשהו במתכונתו אעפ"י שלא עשה ככל מצוותו, בדבר שאינו מעכב בו, או שמא אף בדבר המעכב אלא שאינו מפורש בתורה, כגון שלא הכריע בבשמים – חייב (עפ"י ערוך לנר). ובמנחת חינוך (קו, ג; קי, א) נראה שנקט לפטור.
 - ב. ברמב"ם (כלי המקדש א, ד) משמע שאם עשה שמן כדי ליתנו לאיש אחר – פטור. אבל נראה שאם עשה כדי לסוך בו אחר – חייב. ונראה שהעושה כדי לסוך בו בהמה, כלים או נכרים – פטור (עפ"י חרשים ובאורים א, ח).
- ויש מי שמדייק מדברי התוס' (בשטמ"ק) שלא נפטר אלא כשמוסר לציבור או להתלמד בו, אבל ליחיד, או לשאר צרכים חוץ מלסוך – חייב (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ג לג).
- שמן שפטמו לחצאין – פטור (כמהו).
- ב. המפטם את הקטורת ללמד בה או למסרה לציבור – פטור. להריח בה – חייב כרת במזיד, ובשוגג חטאת קבועה (לא תעשו לכם – לכם הוא שאסור אבל למסרה לציבור פטור. וכן נאמר בה איש אשר יעשה... להריח בה, ונכרת מעמיו. וע' חו"ב שדן על הצרכת שני הפסוקים. עוד דן שם כשעשאה להריח כמות שהיא, ללא הקטרה על גחלים כשאר מוגמרות).
- פטמה לחצאין – חייב (והקטרת אשר תעשה – כל שתעשה, והרי אפשר לעשותה פרס בשחרית ופרס בין הערבים. כן אמר רבא וכדעת חכמים שאפשר לפטם הקטורת דבר יום ביומו, וכל כמות שראויה להקטיר – חייב על עשייתה).
- א. כתבו התוס' והרא"ש (עפ"י זבחים קט. וע"ע בפסקי התוס' שם פ"ק) שאפילו הקטיר כזית בלבד – יצא. וי"א ששיעור 'פרס' – מדרבנן (ע' רש"י שם). ולפי"ז יצא שיחיד שעשה פחות מפרס – יתחייב (ע' רש"ש שם ושפ"א כאן. וכתב להגיה בדברי התוס' וכ"כ בגליונות קה"י. אבל בשיטמ"ק כתוב כמו בתוס' שלפנינו. וע"ע מנחת חינוך קג, יא).
- ואולם המשל"מ (תמידין ג, ב; כלי המקדש ב, ח) כתב לפטור, שנקט לעיקר כדברי התוס' ששיעור